

«БАШАРИН ДЬЫАЛАТА» ИЛЬЯ ВИНОКУРОВ ДЬЫЛҔАТЫҒАР

Биллэрин курдук 1928 сылтан бу суруйааччыларга үрдүкү партийнай органнар өттүлэригэр сыһыан тосту уларыйбыта. БСКП(б) 1928 с. атырдьах ыйын 9 күнүттэн «Саха тэрилтэтигэр балаһыанньа туһунан» уурааҕынан биллиилээх партийнай деятеллэр Аммосов, Барахов, Васильев о.д.а. сойуолааһынна түбэспиттэрэ. Аңардас кинилэринэн эрэ сөп буолбакка буржуазнай национализмга национальнай интеллигенция чулуу дьонун, ол иһигэр суруйааччылары буруйдааһын күүһүрбүтэ. Мантан сиэтэрэн партия Саха сиринээҕи обкомун бюрота 1943 с. кулун тутар 1 күнүнээҕи уурааҕынан саха бастакы суруйааччыларын айымньыларга ис хоһооно реакциянай, буржуазнай националистическай көрүүлөрдөөх диэн сыанабыл биэрбитэ.

Очолорго эдэр историк Г.П. Башарин бу үс бастын суруйааччыларбыт литературнай айымньыларын диригник ырытан баран ханнык да буржуазнай национализм суоҕун чуолкайдан үрдүкү партийнай тэрилтэлэр кинилэри саха литературатын төрүттээччилэр уонна саха норуотун сырдатааччылар быһыытынан билиннэллэригэр бопшуроһу туруорбута. Ону ааһан бэйэтин көрүүлэрин республика хаһыаттарыгар бачээттээбитэ, онуоха И.Е. Винокуров улахан көмөнү өнгөрбүтэ. Историк Е.П. Антонов суруйааһынан 1943 с. Илья Винокуров Киин Партийнай Комиссияга суругар обком 1 секретара И.Л. Степаненко саха бастакы суруйааччыларын литературнай нэһилиэстибэлэрин дьылҕатын быһаарыыны обком секретара С.А. Бордонскайга сүктүрдэ диэбит. Бу Бордонскай саха литературатын классиктары «националистарынан» уонна «реакционердарынан» ааҕара, ону таһынан кинилэр айымньыларын үөрэх заведениеларыгар үөрэтинни бопсоро.

И.Е. Винокуров манньк принципальнай сыһыаньтан сиэттэрэн партия обкома «Саха суруйааччыларга Кулаковскай, Софронов уонна Неустроев литературнай нэһилиэстибэлэрин туһунан» диэн сана уурааҕар бу үс классиктар үтүөрүүлэрин билиэтиргэ күһэллэбитэ. Бу кэинэ сотору Г.П. Башарин «Три якутских реалиста-просветителя» темаҕа историческай наука кандидатын учуонай степенигэр диссертация көмүскээбитэ, оттон 1944 с. саха литературоведениетыгар аатырбыт-сураҕыбыт итинник ааттаах монографията бачээттэнэн тахсыбыта.

Ол эрэсэ Г.П. Башарины сойуолаһы уонна саха литературатын үс төрүттээччилэригэр саба түһүүлэр салдаммыттар: Партия Киин Комитетын аадырыһыгар үнсүүлэр уонна доностар сурулаллара. Профессор Е.Е. Алексеев суруйарынан БСКП(б) КК «Звезда» уонна «Ленинград» сурунааллар тустарынан уурааҕа тахсыбытын кэинэ манньк экирэттиһи өссө күүһүрөн дьиксиннэриллиэх балаһыанньа үөскээбитэ. 1951 с. партия

Уһулччулаах общественной уонна политической деятель И.Е. Винокуров саха интеллигенциятын, чуолаан суруйааччылар ортолоругар улахан апаратыгыатынан уонна ытыктабылынан туһанара. Репрессиялар сылларыгар кини улахан дуоһунастарга олорон саха литературатын төрүттээччилэри А.Е. Кулаковскайы, А.И. Софроновы уонна Н.Д. Неустроевы буржуазнай национализмга буруйдааһыны сорунуулаахтык утарбыта.

РСФСР
ЯКУТСКАЯ
АССР

личная подпись

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ БИЛЕТ № 87

Предъявитель тов. Винокуров И.Е.

избран депутатом Якутского Городского Совета депутатов трудящихся от избирательного округа № 102

Председатель Исполнительного Комитета Городского Совета

Секретарь Исполнительного Комитета Городского Совета

И.Е. Винокуров депутатской билэстэ (Намнааҕы кыраайы үөрэтэр музей фондатыттан)

обкомун 1 секретара И.Е. Винокуров Москваҕа үөрэххэ барбытыгар кини оннугар бастах кэмнэ С.З. Борисов хаалбыта, кини манньк үнсүүлэргэ уонна хойохтоһууга официальной сыһыан олохтоон тihэх уһугар политической дьыалага кубулуларга быһаарыммыта. Биллэрин курдук Илья Егорович Партия Киин Комитетын секретара Г.М. Маленковка Саха сирэ Россия састаабыгар үс үйэ сылдыһыта, ону тэнэ А.С. Пушкин, Н.В. Гоголь, Л.Н. Толстой айымньыларга саха үс пролетаризм А.Е. Кулаковскайга, А.И. Софроновка уонна Н.Д. Неустроевка олус үтүө сабыдыаллааһын дакаастаабыта.

Ити сылларга саха литературатын классиктары көмүскээчи Г.П. Башарин партия кэжэтиттэн уһуллан, учуонай степеннэре соруллан экирэттиһи кытаанах ытарчатыгар түбэспитэ. Бу ииннэ И.Е. Винокуров көмөтүнэн кини 1950 с. Москваҕа «Саха сиригэр XVIII үйэ 60-с сылларыттан XIX үйэ ортотугар диэри аграрнай сыһыаннар истэриалара» темаҕа докторскай диссертацияны ситиһилээхтик көмүскээбитэ. Илья Егорович Маленковка туһаайан Башарины партиятан уһулууну сөбүлэспэтин биллэрбитэ, ону таһынан «Башарин дьыалатыгар» сыһыаннаах атын дьону сойуолаһыны тохтору модьуйбута.

Саха интеллигенциятын чулуу өттө төһө эмэ манньк экирэттиһи тохтору туруорсубутун үрдүнэн 1951 с. ахсынньы 10 күнүтэр С. Борисов, А. Сурков уонна Л. Климович илии баттааһыннаах «Саха литературатын истэриатын кырдьыктаахтык сырдататы туһугар» диэн ыстатыйалара «Правда» хаһыакка бачээттэммитэ. Онно саха литературатын төрүттээччилэр А.Е. Кулаковскай, А.И. Софронов, Н.Д. Неустроев айымньыларга «буржуазнай националистическай» диэн биллэриллибиттэрэ. Оттон «Три якутских реалиста-просветителя» диэн кинигэ авторыгар «националист» дьаралпын ыйаабыттар, бу кинигэни үүнэр көлүөнэни иитиигэ куһаҕан сабыдыаллааһынан

аахпыттара. Саха сирин С.З. Борисов баһылыктаах салалтага «Правда» хаһыакка тахсыбыт ыстатыйаны улахан үөрүүнэ ылыммыта уонна 1952 с. олунньу 6 күнүтэр партия обкомун бюрота «О буржуазно-националистических извращениях в освещении истории якутской литературы» диэн уурааҕар саха литературатын төрүттээччилэр саха буржуазия

атын уонна тойоннорун идеологтарынан биллэриллибиттэрэ.

Республикаҕа кини тулуйбат общественной-политической сирэ-майгыта үүммүтэ. Саха норуотун истэриатыгар бу дьулааннаах кэрдие туһунан народнай суруйааччы В.С. Яковлев-Далан манньк ахтан суруйбута: «Обком секретара буолаат Борисов саха национальнай интеллигенциятын чулуу бэрэстэбиитэлэрин сойуолаан, интеллигенцияны хайытан, норуот

фольклорун, үгэһин тэпсэн, умунанан, литературатын, искусствотын үлүсүнэн барбыта. Ол түмүгэр саха норуотун культурнай сайдыыта уонунан сылларга кэниги бырааһылыбыта. Манньк бэйэни уорбалаһы уонна кэтээн көрүү ынырыктаах кэмигэр норуот истэтиник уонна махталынан партия обкомун 1 секретарынан үлэлээбит И.Е. Винокуров саха литературатын төрүттээччилэри, кинилэри көмүскээччилэри өйөөбүтүн уонна турууласпытын ахтар. Бу туһунан Далан «Дьылҕам миэнэ» кинигэтигэр ахтар: «... С.З. Борисов ииннэ үлэлээбит обком 1 секретара И.Е. Винокуровы дьон-норуот олус аһыйара, ытыктаан ахтара...».

Оттон С.З. Борисов туһунан Далан манньк суруйар: «Ус суруйааччылар кэниилэригэр кини саха советскай литературатын атаҕар туруорсубут улахан үтүөлээх-өкөлөөх норуот тапталлаах суруйааччыларын Н.Е. Мординов-Амма Аччыгыйа, Д.К. Сивцев-Суорун Омоллоон, В.М. Новиков-Күннүк Уурастыкырап үрдүкүлэригэр тиһиптэ. Саха биллиилээх суруйааччыларын Мизаил Тимофеев-Терешкины, Сергей Васильевы, Семен уонна Софрон Даниловтары, Леонид Поповы, учуонайдар Н.М. Романовы, С.В. Поповы, П.М. Корниловы, В.М. Чезомовы, партийнай-советскай үлэһиттэри Н.Е. Винокуровы, В.А. Протодьяконовы, П.В. Аммосовы, П.Н. Коржиканы, И.И. Михайловы, З.П. Саввины о.д.а. олус улаханньк ириштикалээбитэ, үлүтэпсэбитэ. Республика очотообу бэрт үксэ суох биллэркөстөр интеллигенциятын бэрэстэбиитэлэригэр бүтүлээх кини да ордубатаҕа диэхтэ сөп».

Дора ВАСИЛЬЕВА,
филологическай наука
доктора, профессор

(Бүтүүтэ бачээттэнэ)